

באצטלה של רצון הבוחרים, משאלי עם מפרקים דמוקרטיות ברחבי העולם

מחקרים מראים כי משאלי עם הם חסרי משמעות במקרה הטוב ומסוכנים במקרה הרע. הם מציגים שאלות מורכבות יתר על המידה, מעמתים מצביעים עם נרטיבים פשטניים ומעבירים כוח לידי העשירים

אמנדה טאוב ומקס פישר, ניו יורק טיימס 05.10.2016 14:44

למצביעים ברחבי העולם היתה שנה מלאה עד כה: הם דחו את הסכם השלום בין ממשלת קולומביה לארגון המורדים הגדול במדינה, קבעו כי על בריטניה לפרוש מהאיחוד האירופי וזעזעו את אירופה, אימצו בתאילנד חוקה שפוגעת בדמוקרטיה ותמכו בתוכניתה של ממשלת הונגריה להגביל את קליטת הפליטים במדינה.

כל אחת מהחלטות אלו התקבלה במשאל עם. בהצבעות אלו הצליחו המצביעים לשבש את תוכניות ממשלותיהם, לפגוע בזכויות שלהם עצמם וגם לעורר משברים פוליטיים. אך ישנה השפעה נוספת המאגדת את כל ההצבעות יחד: כולן הוכיחו מדוע מומחים למדעי המדינה מתייחסים למשאלי עם כעניין לא צפוי ומסוכן.

כך למשל, כשנשאל אם משאל עם הוא רעיון טוב, מייקל מארש, מומחה למדעי המדינה מטריניטי קולג' בדבלין אמר כי "התשובה הפשוטה היא כמעט תמיד לעולם לא". מארש ציין כי הוא בחן משאלי עם רבים בתאילנד וכי "הם נעים בין חוסר משמעות למהלך מסוכן". אכן, על אף שמשאלי עם מוצגים לרוב כשלטון העם בצורה הטהורה ביותר שלו, מחקרים מצאו כי הם לרוב פוגעים בדמוקרטיה. הם נוטים להיות בלתי צפויים ותוצאותיהם נקבעות מושפעות על ידי גורמים חיצוניים ומגמות פוליטיות שאינן קשורות לנושא שעל הפרק. כמו כן, על המצביעים להחליט על סמך מידע מועט באופן יחסי, ולשם כך הם מתבססים על מסרים פוליטיים באופן המעניק כוח לאליטות. "זהו כלי מסוכן, אך פוליטיקאים ממשיכים להשתמש בו כי הם חושבים שהם ינצחו", אמרה אלכסנדרה סירונה, עמיתה בלונדון סקול אוף אקונומיקס. לדבריה, "הם מנצחים רק לעתים נדירות, ובמקום לפתור בעיות פוליטיות משאלי עם מייצרים חדשות".

בחינת מחקרים העוסקים בנושא מבהירה מדוע המומחים מביעים ספקות בנוגע למשאלי עם:

קיצורי דרך לשאלות קשות

בכל משאל עם מתמודדים המצביעים עם אותה בעיה: עליהם לזקק בחירה קשה בין אפיקי מדיניות שונים לשאלת כן או לא פשוטה, ולחזות את ההשפעה של החלטות שאפילו מומחים צריכים שנים כדי להבינן לאשורן. המצביעים פותרים לרוב בעיה זו על ידי מציאת "קיצורי דרך" – הם עוקבים אחר סמכות שבה הם בוטחים או מתאימים את בחירתם לנרטיב מוכר.

כך, כשנערך משאל עם מצביעים בוחרים "בעד" אם הם אוהבים את ההנהגה ו"נגד" אם הם אינם אוהבים אותה, זאת על פי מחקר שערך לורנס להדוק, פרופסור ומומחה למדעי המדינה מאוניברסיטת טורונטו. באופן זה, "הצבעה שנועדה לעסוק בנושא ציבורי חשוב הופכת להצבעה על הפופולאריות של מפלגה, מנהיג, או הממשלה", כתב להדוק במאמר בשנת 2015.

בחירה בין נרטיבים פשטניים

פוליטיקאים נוטים למסגר את משאל העם בעזרת נרטיב פשטני, והתוצאה היא שההצבעה מתרחקת משאלת המדיניות שעל הפרק ומתמקדת בערכים אבסטרקטיים, או חילופין הופכת לבחירה בין שני

נרטיבים. בדיון בבריטניה על עזיבת האיחוד האירופי, אף אחד מהצדדים לא הדגיש את פרטי יתרונות וחסרונות החברות באיחוד, אלא הציג את ההצבעה כבחירה בין ערכים. מחנה הנשאררים הציג את החברות באיחוד כשאלה של יציבות כלכלית ואילו מחנה העוזבים הדגיש את סוגיית ההגירה. בקולומביה, הנשיא חואן מנואל סנטוס הציג את משאל העם כהצבעה על השלום, אך האופוזיציה התייחסה אליו כהחלטה אם ארגון המורדים "הכוחות המזוינים המהפכניים של קולומביה" (FARC) זכאי לרחמים. אף אחד מהנרטיבים לא עסק לחלוטין בשאלה אם הסכם השלום ישתלם לקולומביה. סירונה ציינה כי המקרה של קולומביה מדגיש כי "בקונטקסט שבו משאל העם עוסק בשאלה פוליטית היסטורית, לבוחרים יכול להיות קשה להפריד את חוויות העבר שלהם ממה שהכי טוב לעתידה של מדינתם".

הדמוקרטיה ככלי בידי העשירים

על אף שהם מוצגים כהעברת כוח לידי המצביעים, משאלי עם נערכים לא פעם כדי לתת חותמת לגיטימיות להחלטות שמנהיגי המדינה כבר קיבלו. "זה לא כל כך קשור לשאלה אם על העם לקבל החלטה בנושא באופן ישיר", אמרה סירונה, "זה קשור לשאלה אם פוליטיקאי יכול להרוויח מהעלאת שאלה בפני המצביעים". כך לדוגמה, צבא תאילנד הגביל את הכיסוי החדשותי של נוסח החוקה החדשה והבטיח שלא יהיה נרטיב נגדי שיציגה כאיום לדמוקרטיה. על ידי בניית מצג של תמיכה עממית, הצבא עמעם את השפעות החוקה על הדיון הציבורי.

רולטה רוסית לרפובליקות

לבסוף, משאל עם עשוי להתגלות כמהלך בלתי צפוי באופן קיצוני, המושפע מגורמים שמחוץ לשליטתו של הפוליטיקאי או הארגון שדחף להצבעה. סקרי דעת קהל לרוב מטעים כך שלא ניתן להסתמך עליהם. כמו כן, ההצבעה נתונה להשפעת גורמים חיצוניים כמזג האוויר. בקולומביה, למשל, שיעור ההשתתפות במשאל העם הושפע ממזג האוויר הקשה שהביא לפינוי תושבים רבים מבתיהם יממה לפני ההצבעה.

"הרעיון שכל החלטה שמתקבלת בכל רגע נתון על ידי רוב היא בהכרח דמוקרטית הוא סטייה", כתב קנת רוגוף, פרופסור לכלכלה באוניברסיטת הרווארד. "זוהי לא דמוקרטיה", הוסיף לאחר ההצבעה על עזיבת האיחוד האירופי בבריטניה, "זוהי רולטה רוסית לרפובליקות".

אל הידיעה בניו יורק טיימס